

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมของศูนย์ส่งเสริมกิจการโคนมเขตศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ตามแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร ปี 2537 – 2539 และปี 2540 – 2544 เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ตามแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของศูนย์ส่งเสริมกิจการโคนมเขตศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ตลอดจนศึกษาปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในโครงการ โดยมีประเด็นดังนี้

1. โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายในแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.)
2. ความสำเร็จและรูปแบบการเลี้ยงโคนม
3. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.)

การส่งเสริมการเลี้ยงโคนมที่ดำเนินการผ่านมามี 4 ประเภทคือ 1) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมของจังหวัดต่าง ๆ 2) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมตามข้อเสนอขององค์การเอกชนร่วมกับทางราชการ 3) การเลี้ยงโคนมของกลุ่มเกษตรกรธรรมชาติ และ 4) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) (จีระศักดิ์, 2539) ซึ่งทั้ง 4 โครงการนี้เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมทั้งสิ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงสภาพปัจจุบันของประเทศไทยจะเห็นว่าโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมตามแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรน่าจะมีความสำเร็จเป็นรูปธรรมได้มากที่สุด ซึ่งมีหลักการและรายละเอียดดังนี้

1. ความเป็นมาของโครงการ

สภาพในปัจจุบันพบว่า จังหวัดต่าง ๆ ในเขตการเกษตร มีการปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก และมีการปลูกมันสำปะหลังเป็นจำนวนมาก แต่ผลตอบแทนที่ได้รับไม่มีความแน่นอน เกิดความผันแปรตลอดเวลา โดยมีสาเหตุจากภาวะราคาตลาดและสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนในแต่ละปี ส่งผล

กระทบให้ผลผลิตตกต่ำ และผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำ ทำให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินผูกพันอยู่เรื่อยมา ไม่สามารถยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้

รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวนี้ และเห็นว่ามีความจำเป็นต้องช่วยเหลือ เพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่แล้วของเกษตรกรให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงได้พิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยได้กำหนดแผนปรับ โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรขึ้นให้เกษตรกรสามารถเลือกประกอบอาชีพอื่นทดแทนอาชีพดังกล่าวแล้วข้างต้นได้ และมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาการทำให้โครงการสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่า การเลี้ยง ไก่ไข่ม เป็นอาชีพหนึ่งที่จะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคงและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีปัญหาด้านการตลาดที่จะรับซื้อน้ำมันดิบ และเกษตรกรยังจะมีรายได้จากการจำหน่ายลูก โคเพศผู้ ลูก โคเพศเมีย และแม่โคนมคัด้ทิ้งอีกด้วย ซึ่งจะเป็นรายได้ตลอดทั้งปี เหมาะสมที่จะแนะนำส่งเสริมให้เกษตรกรยึดเป็นอาชีพทดแทนอาชีพเดิมได้ต่อไป นอกจากนี้เขตการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีระบบการชลประทานสามารถที่จะผลิตพืชอาหารสัตว์สำหรับเลี้ยง ไก่ไข่ม ได้ และมีความเหมาะสมที่จะเลี้ยง ไก่ไข่ม ดังนั้นจึงได้มอบหมายให้กรมปศุสัตว์ จัดทำโครงการส่งเสริมการเลี้ยง ไก่ไข่ม ตามแผนปรับ โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
2. กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กสส.)
3. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
4. บริษัทเอกชนผู้รับซื้อน้ำมันดิบ
5. กรมส่งเสริมการเกษตร (กสค.)
6. องค์การส่งเสริมกิจการ ไก่ไข่มแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.)
7. กรมอาชีวศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อลดพื้นที่ปลูกข้าวที่ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพต่ำ และพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังลงเปลี่ยนมาปลูกหญ้าสำหรับเลี้ยง ไก่ไข่ม

2. เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยง ไก่ไข่ม เป็นการทดแทนรายได้จากการปลูกข้าวที่ได้ผลผลิตคุณภาพต่ำ หรือปลูกมันสำปะหลังที่เคยทำอยู่เดิม

3. เพิ่มปริมาณน้ำนมดิบภายในประเทศให้สูงขึ้น

3. เป้าหมายของโครงการ

1. ลดพื้นที่ปลูกข้าวที่ได้ผลผลิตคุณภาพต่ำ ปีละ 24,000 ไร่ รวม 3 ปี 72,000 ไร่ โดยเปลี่ยนมาปลูกหญ้าสำหรับเลี้ยงโคนมแทน
2. ลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง ปีละ 6,000 ไร่ รวม 3 ปี โดยเปลี่ยนมาปลูกหญ้าสำหรับเลี้ยงโคนมแทน
3. ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ซึ่งปลูกข้าวที่ได้ผลผลิตคุณภาพต่ำ เลี้ยงโคนมรายละ 5 ตัว เพื่อผลิตน้ำนมดิบ จำหน่ายปีละ 1,600 ราย รวม 3 ปี 4,800 ราย จำนวนโคนมปีละ 8,000 ตัว รวม 3 ปี 24,000 ตัว
4. ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งปลูกมันสำปะหลังเลี้ยงโคนม รายละ 5 ตัว เพื่อผลิตน้ำนมดิบจำหน่ายปีละ 400 ราย รวม 3 ปี 1,200 ราย จำนวนโคนมปีละ 2,000 ตัว รวม 3 ปี 6,000 ตัว
5. ปริมาณน้ำนมดิบภายในประเทศจะเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่า 50%

4. ระยะเวลาดำเนินงานตามโครงการ

1. จัดซื้อโคนมในปีงบประมาณ 2537 2538 และ 2539
2. ระยะเวลารับเกษตรกรเข้าร่วมโครงการภายในปีงบประมาณ 2537 2538 และ 2539
3. ระยะเวลาจ่ายเงินกู้เพื่อเป็นค่าลงทุนในการเลี้ยงโคนมภายในปีงบประมาณ 2537 2538 และ 2539
4. ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ เกษตรกรจะชำระคืนเงินกู้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาไม่เกิน 15 ปี นับตั้งแต่วันเบิกจ่ายเงินกู้งวดแรก โดยมีระยะปลอดการชำระดอกเบี้ย 2 ปีแรก และปลอดการชำระเงินต้น 8 ปีแรก
3. ระยะเวลาสิ้นสุดโครงการ เมื่อเกษตรกรผู้กู้ทุกรายจะชำระคืนเงินกู้ตามโครงการเสร็จสิ้น แต่ไม่เกินปี 2554

5. รูปแบบการผลิตตามโครงการ

การกำหนดรูปแบบการผลิตตามโครงการได้กำหนดให้การเลี้ยงโคนมเป็นกิจกรรมหลัก โดยได้คำนึงถึงแรงงาน ซึ่งสามารถทำการเกษตรในครัวเรือนของเกษตรกร และพื้นที่การเกษตรที่เกษตรกรจะนำมาทำแปลงหญ้า สำหรับเลี้ยงโคนมได้อย่างเพียงพอ รวมทั้งจำนวนโคนมที่เลี้ยง

จะต้องมีขนาดที่เหมาะสมที่จะให้ผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุน ดังนั้น จึงกำหนดรูปแบบการผลิตตาม โครงการ ดังต่อไปนี้

1. เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละรายจะเลี้ยงโคนม 5 ตัว ในระยะเริ่มแรกและจะเพิ่มปริมาณแม่โครีดนมในฟาร์มสูงสุดประมาณ 10 ตัว โดยจะเลี้ยงเฉพาะโคเพศเมีย สำหรับลูกโคเพศผู้ให้จำหน่ายเมื่อแรกเกิดหรืออายุประมาณ 3 วัน

2. เกษตรกรแต่ละรายจะต้องเตรียมที่ดินไว้ประมาณ 10-15 ไร่ เพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้ ในพื้นที่ซึ่งปลูกข้าวที่ได้ผลผลิตคุณภาพต่ำ และอยู่ในเขตชลประทานที่มีน้ำตลอดปี เกษตรกรจะต้องปลูกหญ้าตามที่กรมปศุสัตว์แนะนำ รายละเอียดไม่น้อยกว่า 10 ไร่ (2 ไร่ต่อตัว แต่ถ้าเป็นเขตนาดอน หรือเขตพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง และมีแหล่งน้ำใช้ได้ตลอดปี เกษตรกรจะต้องปลูกหญ้าตามที่กรมปศุสัตว์แนะนำรายละเอียดไม่น้อยกว่า 15 ไร่ (3 ไร่ต่อตัว) และหากหญ้าจากแปลงหญ้าของเกษตรกรไม่พอเพียง ก็ให้ขยายเนื้อที่ปลูกหญ้า หรือจัดหาหญ้าธรรมชาติจากบริเวณใกล้เคียงมาใช้เลี้ยงโคนมของตนให้เพียงพอ กรมปศุสัตว์จะให้การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์หญ้า และเกษตรกรยังจะได้รับการสนับสนุนปุ๋ยบำรุงหญ้า และบ่อฟางหมักอีกด้วย

6. คุณสมบัติของเกษตรกร

เกษตรกรเข้าร่วม โครงการต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร อายุ 20-60 ปี
2. มีพื้นที่สำหรับปลูกหญ้าอย่างน้อย 10-15 ไร่ (ในเขตชลประทานพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10 ไร่ นอกเขตชลประทานหรือพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังไม่น้อยกว่า 15 ไร่) และมีแหล่งน้ำสำหรับใช้รดแปลงหญ้าได้ตลอดปี
3. เป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในรัศมี 20 กิโลเมตร จากศูนย์รวมน้ำนมดิบ
4. ประกอบอาชีพการเกษตร ปลูกข้าวหรือมันสำปะหลัง ที่ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพต่ำ และหรือ ราคาตกต่ำ พืชที่ทางราชการกำหนด
5. มีแรงงานภายในครอบครัว ไม่น้อยกว่า 2 คน
6. เป็นผู้ที่มีที่ดินเหมาะสมที่จะทำแปลงหญ้าเลี้ยง โคนมตามที่กำหนด
7. มีแหล่งน้ำเหมาะสมในการเลี้ยง โคนม
8. จะต้องมีความขยันขันแข็ง ตั้งใจเข้าร่วม โครงการอย่างแท้จริง
9. จะต้องยินยอมปฏิบัติตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของ โครงการทุกประการ

6. การฝึกอบรม

กรมปศุสัตว์ อ.ส.ค. และกรมอาชีวศึกษา จะร่วมดำเนินการฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทุกรายจะต้องได้รับการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการฟาร์ม การทำแปลงหญ้า การเลี้ยงโคนม การผสมเทียม การป้องกันโรค การรีดนม ฯลฯ เป็นระยะเวลาประมาณ 14 วัน ทั้งนี้เกษตรกรจะได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมจากโครงการ นอกจากนี้ กปศ. และ อ.ส.ค. จะทำการอบรมทบทวนเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสมระหว่างดำเนินงานตามโครงการ จะฝึกอบรมทบทวนเกษตรกรอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

8. การจัดการฟาร์ม

เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ จะเลี้ยงโคนมแบบขังคอกและตัดหญ้ามาให้กิน หรือถ้ามีพื้นที่เพียงพอจะเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งก็ได้ โดยเริ่มเลี้ยงปีแรกจำนวน 5 ตัว หลังจากนั้น เกษตรกรจะขยายจำนวนแม่โคนม โดยการเลี้ยงลูกโคเพศเมียที่เกิดให้เป็นแม่โครีดนมต่อไป เพื่อทดแทนแม่โคนมในฟาร์มให้มีเพิ่มขึ้น โดยในปีที่ 5 ของโครงการ จะมีแม่โครีดนมได้ 7 ตัว และตั้งแต่ปีที่ 8 เป็นต้นไป เกษตรกรจะมีแม่โครีดนมได้ 10 ตัว ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดในแต่ละฟาร์ม เกษตรกรควรแยกคอกสำหรับให้อาหารออกจากคอกรีดนม กรณีการเลี้ยงแบบขังคอก คอกสำหรับให้อาหาร ควรเป็นพื้นที่ที่มีร่มเงาของต้นไม้หรือมีหลังคา ควรมีการระบายอากาศที่ดี และพื้นที่เป็นพื้นดิน ควรให้เกษตรกรหลีกเลี่ยงการผูกมัด โคขังคอกที่เป็นพื้นซีเมนต์ต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน เพราะจะทำให้บริเวณกีบของโคเกิดแผลเน่าเปื่อยเป็นช่องทางให้เชื้อโรคเข้าทำลายเนื้อเยื่อภายในได้

9. ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ธ.ก.ส. อ.ส.ค. และบริษัทนมผู้รับซื้อนํ้านมดิบ ตามโครงการจะเป็นผู้พิจารณาสนับสนุนการรวบรวมการรวบรวมนํ้านมดิบและการขอกู้เงินแก่สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมในการจัดตั้งศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบใหม่รวมทั้งอุปกรณ์รวบรวมนํ้านมดิบ หรือในการขยายกำลังผลิตศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบ ในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการ ให้เพียงพอ และเหมาะสมกับจำนวนเกษตรกรและพื้นที่การเลี้ยงโคนม หากพื้นที่ใดยังไม่พร้อมที่จะจัดสร้างศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบ หรือห่างไกลจากศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบ อนุโลมให้เกษตรกรส่งนํ้านมดิบให้แก่สหกรณ์โคนมที่อยู่ใกล้เคียงซึ่งรับนํ้านมดิบจากเกษตรกรอยู่แล้วได้

10. การตลาด

1. นำนมดิบ เกษตรกรต้องจำหน่ายให้กับสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม ซึ่งจะเป็นผู้รับ นำนมดิบทั้งหมดของโครงการในราคาไม่ต่ำกว่า กก.ละ 7.50 บาท ในการรับซื้อดังกล่าว สหกรณ์ผู้ เลี้ยงโคนมจะใช้ระเบียบว่าด้วยการให้ราคานำนมดิบของ อ.ส.ค. เป็นแนวทางการดำเนินการ อ.ส.ค. บริษัทนม และสหกรณ์โคนมอื่นจะรับผิดชอบในการซื้อนำนมดิบจากสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมตาม โครงการ โดยที่ อ.ส.ค. จะรับซื้อใน กก.ละประมาณ 8.80 บาท หน้าโรงงานของ อ.ส.ค. และบริษัท นมจะรับซื้อในราคา กก.ละ ประมาณ 9.25 บาท ณ หน้าโรงงาน และจะเงินให้สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม โดยสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมเป็นผู้จัดหาภาชนะขนส่งนำนมดิบจากศูนย์รวบรวมไปยังโรงงานของ อ.ส.ค. และบริษัทนมผู้รับซื้อนำนมดิบหรือศูนย์รวมนำนมดิบอื่น ๆ แล้วแต่กรณี ค่าใช้จ่ายใน การขนส่งเป็นของสหกรณ์ สหกรณ์จะแจ้งบัญชีรายได้ของเกษตรกร และปริมาณนำนมดิบที่ เกษตรกรได้รับให้ ธ.ก.ส. เพื่อจัดสรรชำระหนี้เงินกู้ที่สมาชิกสหกรณ์ในโครงการนี้ได้กู้มาลงทุน เลี้ยงโคนม จากนั้น ธ.ก.ส. จะโอนเงินส่วนที่เหลือหลังจากหักชำระหนี้ เข้าบัญชีของสหกรณ์ที่เปิด ไว้กับ ธ.ก.ส. และสหกรณ์จะโอนเงินในบัญชีของสหกรณ์ ให้กับสมาชิกผู้ส่งนำนมดิบแต่ละราย โดยผ่านเข้าบัญชีเงินฝากของสมาชิกที่เปิดไว้กับ ธ.ก.ส.

2. แม่โคนมคัดทิ้ง ลูกโคนมเพศผู้ เกษตรกรสามารถจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น ได้ สำหรับลูกโคเพศเมียเกษตรกรสามารถจะจำหน่ายได้เช่นเดียวกัน แต่ขอให้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่กรม ปศุสัตว์ก่อน ทั้งนี้เพื่อผลสำเร็จของโครงการ

11. การผ่อนชำระเงินกู้ของเกษตรกร

เกษตรกรกรแต่ละรายที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับการกู้เงินจากโครงการเพื่อใช้ลงทุนเลี้ยง โคนม รายละ 200,000 บาท (โคในประเทศ) รายละ 215,000 บาท (โคต่างประเทศ) และได้ กำหนดให้ชำระคืนภายใน 15 ปี นับจากได้รับเงินกู้ไปทั้งนี้จะปลอดการชำระดอกเบี้ย ใน 2 ปีแรก และปลอดการชำระเงินต้น 8 ปีแรก

12. การผลิต

ในการเลี้ยงโคนม คาดว่าโคนมตามโครงการจะให้นำนมดิบ ในระยะการให้นมช่วงแรก (First Lactation) หรือในปีที่ 2 ของโครงการ ตัวละ 1,800 กก. และจะได้เพิ่มขึ้นเป็น 2,400 กก. ในระยะการให้นมช่วงที่สองหรือตั้งแต่ปีที่ 3 ของโครงการเป็นต้นไป นอกจากนี้จะได้ผลผลิต พลอยได้จากโคเพศเมียคัดทิ้ง ลูกโคเพศผู้ และลูกโคเพศเมียอีกด้วย

13. ราคา

1. นำนมดิบ ราคาซื้อขายนมนมดิบ ประมาณการไว้ กก.ละ 7.50 บาท ซึ่งเป็นราคาเฉลี่ยที่เกษตรกรขายให้ อ.ส.ค. ในปัจจุบัน
2. โคนผสมยัดคั้ทั้ง ลูกโคนผสมผู้และเพศเมียประมาณการราคาไว้ตัวละ 7,200 บาท 300 บาท และ 2,500 บาท ตามลำดับ

14. รายได้

เกษตรกรแต่ละรายจะมีรายได้ (ก่อนหักค่าใช้จ่าย) จากการเลี้ยงโคนม ตาม โครงการในปีที่ 2 ถึง ปีที่ 14 เป็นเงินประมาณ 68,100 บาทถึง 191,900 บาท

2. ความสำเร็จและการเลี้ยงโคนม

Maslow (1943 : 370-398) อ้างโดยสุริยา (2536) กล่าวว่าตามหลักจิตวิทยาสังคมนั้น มนุษย์ย่อมต้องการการตอบสนองความต้องการชั้นต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ 5 ชั้นด้วยกัน คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย
3. ความต้องการพวกพ้อง
4. ความต้องการเกียรติ
5. ความต้องการความสำเร็จด้วยตนเอง

การเลี้ยงโคนมนั้น จะประสบผลสำเร็จได้ผู้ประกอบการจะต้องมีการจัดการที่ดี ซึ่งประกอบด้วยการจัดการด้านบุคคลและตัวสัตว์ สภาพการเลี้ยงโคนมในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มแรกจะเป็นเกษตรกรรายย่อย ซึ่งจะเลี้ยงแม่โคนม เฉลี่ยรายละ 5 ตัว หรือน้อยกว่า กลุ่มที่สองจะเป็นขนาดกลางซึ่งจะเลี้ยงแม่โคนมเฉลี่ยรายละ 6-10 ตัว และกลุ่มที่สามจะเป็นเกษตรกรรายใหญ่ซึ่งจะเลี้ยงแม่โคนมเฉลี่ยรายละ 11-20 ตัว หรือมากกว่า และโคนมที่เกษตรกรเลี้ยงส่วนใหญ่มักจะเป็น โคลูกผสมระหว่าง โคนมพันธุ์โฮลส์ไตน์ฟรีเชียน กับ โคนพื้นเมือง ซึ่งสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในบ้านเราได้ดี และให้ผลผลิตนํ้านมได้พอสมควร มณฑป (2536 : 16)

พยุงศักดิ์ (2534, 17-20) กล่าวว่าไว้ว่า ระบบการเลี้ยงโคนมจะแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นโดยพิจารณาความเหมาะสมหลาย ๆ ด้าน เช่น สภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ พันธุ์โคนมที่เลี้ยง ขนาดของฟาร์มต่อจำนวนโคนมที่เลี้ยง จำนวนแรงงานในฟาร์ม ตลอดจนเงินทุน และสภาพการจัดการ โดยคำนึงถึงการสร้างคอก หรือโรงเรือนเพื่อให้เหมาะสมกับวิธีหรือ

ระบบการเลี้ยง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 แบบคือ ระบบการเลี้ยงแบบยืนโรง ระบบการเลี้ยงแบบปล่อยอิสระในคอกหรือในลาน และระบบการเลี้ยงแบบปล่อยโคในทุ่งหญ้า

สินชัย และคณะ (2545) พันธุ์โคนมที่ให้น้ำนมมากส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ที่เลี้ยงอยู่ในเขตหนาว การนำเข้าโคนมพันธุ์แท้มาเลี้ยงในประเทศไทยซึ่งมีสภาพอากาศร้อนชื้น แม้โคนมจะปรับตัวค่อนข้างยาก และมีปัญหาด้านการจัดการ เนื่องจากอากาศร้อน และปัญหาโรคแมลง ดังนั้นความเหมาะสมการเลี้ยงโคนมในประเทศไทย คือ เลี้ยงโคนมลูกผสม โดยพันธุ์โคนมต่างประเทศที่ใช้เป็นพันธุ์หลักคือ พันธุ์โฮลส์ไตน์ฟรีเซียน หรือขาว-ดำ ผสมกับ โคพื้นเมืองหรือโคที่มีถิ่นกำเนิดในแถบร้อน เช่น พันธุ์ซาฮิเทล หรือ บราห์มัน ทั้งนี้เกษตรกรรายใหม่ควรเลือกเลี้ยงโคนมที่มีระดับสายเลือดโฮลส์ไตน์ฟรีเซียน ไม่เกิน 75% เนื่องจากทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ดีกว่าโคนมที่มีระดับสายเลือดมากกว่า 75% ขึ้นไปหรือถ้าเกษตรกรมีความพร้อมสามารถจัดการฟาร์มได้อย่างเหมาะสมก็สามารถเลี้ยงโคนมที่มีระดับสายเลือดสูงได้

บัณญัติ (2535,426-428) สรุปถึงการจัดการอาหารสัตว์ว่า อาหารหยาบในการเลี้ยงสัตว์เคี้ยวเอื้อง (ruminant) อาหารหยาบ คือ พืชอาหารสัตว์เป็นสิ่งจำเป็นมาก ผู้เลี้ยงโคนมควรปลูกพืชอาหารสัตว์ชนิดต่าง ๆ ไว้ใช้เลี้ยงสัตว์และควรศึกษาว่าในระยะเวลา 1 ปี สัตว์สามารถทะลึ่งในแปลงหญ้าได้นานเท่าไร และในฤดูแล้งซึ่งเป็นช่วงขาดแคลนพืชอาหารสัตว์นานเท่าใดควรมีการถนอมพืชอาหารสัตว์จำนวนเท่าไร การถนอมพืชอาหารสัตว์นี้อาจเตรียมเป็นหญ้าแห้ง (hay) หญ้าหมัก (grass silage) ข้าวโพดหมัก (corn silage) เป็นต้น และอาหารข้นเป็นอาหารผสมจากวัสดุอาหารสัตว์หลายชนิด ซึ่งให้สารอาหาร (nutrient) ในปริมาณมาก ปกติโคจะกินหญ้าประมาณ 35.50 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน สารอาหารในหญ้าไม่เพียงพอต่อความต้องการของโรค เราจึงให้อาหารข้นซึ่งเพียงพอต่อการดำรงชีพ การเจริญเติบโตปริมาณน้ำนมที่วัดได้ และการเจริญเติบโตของตัวอ่อน (Fetms) ในมดลูก อาหารโคนมควรมีเปอร์เซ็นต์โปรตีนประมาณ 16-18% ให้อาหารที่มีเปอร์เซ็นต์โปรตีนต่ำแม่โคไม่สามารถให้น้ำนมได้ตามพันธุ์กรรมกำหนดและแม่โคจะอ้วนเกินไป ทำให้อัตราการผสมติดต่ำ เสียค่าน้ำเชื้อ (Semen) เพิ่มขึ้น ผลเสียที่เกิดจากการให้อาหารข้นมากเกินไปจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและกำไรลดลง

บัณญัติ (2535; 419) สรุปว่าการสร้างโรงเรือนสำหรับการเลี้ยงสัตว์ควรอยู่ในที่สูง น้ำไม่ท่วมอยู่ในที่โปร่ง และอยู่ในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก สัดส่วนความกว้างและความยาวของโรงเรือนไม่ควรเกิน 1-10 ษายคาของโรงเรือนสูงจากพื้นดินไม่ต่ำกว่า 3 เมตร เพื่อแสงแดดส่องเข้าได้และสามารถพัดผ่านเพื่อนำก๊าซ CO_2 , NH_3 พร้อมทั้งไอน้ำ และความร้อนที่สัตว์ขับออกให้พัดพาออกจากคอกได้ วัสดุผนังหลังคาควรเป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น แฝกหรือจากซึ่งราคาถูก ถ้าใช้กระเบื้องจะทำให้การลงทุนมากขึ้นแต่ใช้ได้ยาวนาน

รางหญ้าหรือรางอาหารต้องสว่างให้เหมาะสมกับพฤติกรรมการกินของสัตว์ รางน้ำหรือที่ให้น้ำควรอยู่ในที่ร่ม บริเวณที่ให้น้ำไม่ควรและเพราะถ้าและสัตว์ไม่กล้าเข้ามากินน้ำที่สำคัญที่ให้น้ำควรมีความจุปริมาณของน้ำให้เพียงพอความต้องการของสัตว์ พื้นคอกต้องแห้ง ความกว้างและความยาวของคอกต้องสร้างให้เหมาะสมโดยเน้นขนาดและน้ำหนักของโค (บัณฑิต, 2535 :423-425)

กัญจนะ (2530:45-52) กล่าวว่าโรคที่สำคัญในโคนมมีดังนี้

1. โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and Mouth Disease)
2. โรคกาฬิ (Anthrax)
3. โรคคอบวม (Haemorrhagic Septicaemia)
4. โรคแท้งติดต่อ (Brucellosis)
5. โรควัณโรค (Tuberculosis)
6. โรคเต้านมอักเสบ (Mastitis)
7. โรคมดลูกอักเสบ (Metritis)
8. โรคลูกโคเกิดใหม่ ซึ่งมีสาเหตุจากการอักเสบหรือติดเชื้อมีดังนี้
 - 8.1. สายสะดืออักเสบ
 - 8.2. ไชข้อกระดูกอักเสบ
 - 8.3. โรคท้องร่วง
9. โรคพยาธิ แยกเป็น 2 ประเภท คือ
 - 9.1. พยาธิภายนอก เช่น แมลงวันคอก เหลือบ เห็บ และเหา
 - 9.2. พยาธิภายใน เช่น พยาธิตัวกลม พยาธิปากขอ ฯลฯ

กรมปศุสัตว์ (2530:28-31) ให้คำแนะนำการป้องกันโรคโคนมดังนี้

1. ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยหลังหย่านมและทุก ๆ 6 เดือน
2. ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอบวมหลังหย่านมและทุก ๆ 6 เดือน
3. ฉีดวัคซีนโรคแท้งติดต่อ (สเตรน 19) เมื่อลูกโตอายุ 5-6 เดือน
4. ฉีดวัคซีนโรคแอนแทรกซ์หลังลูกโตหย่านม และฉีดปีละครั้ง
5. ทำการตรวจสอบโรคแท้งติดต่อและวัณโรคเป็นประจำทุกปี
6. ป้องกันโรคพยาธิโดยการถ่ายพยาธิทุก ๆ 6 เดือน
7. ควรทำความสะอาดโรงเรือนก่อนการรีดนมทุกครั้ง

3. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุเมธ และธรรมบุญ (2531,18) กล่าวว่า ผู้ที่จะประสบความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมนั้น จะต้องมีความรักให้ต่อสัตว์, มีความขยันขันแข็ง, ขวนขวายหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ อีกทั้งการเลี้ยงโคนมจะต้องให้ความเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษมากกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ ผู้เลี้ยงจะต้องทำงานหนัก อยู่ตลอดเวลา เป็นคนตรงต่อเวลา และเป็นคนที่รักความสะอาดเพื่อการดูแล โรงเรือน และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้สะอาดเพื่อป้องกันการติดเชื้อ โรคของตัวสัตว์ สอดคล้องกับอุไรวรรณ (2531, 155) กล่าวว่าคุณสมบัติเจ้าของฟาร์ม หรือผู้เลี้ยง ต้องเป็นผู้มีใจรักสัตว์ มีความขยัน อดทน ละเอียดถี่ถ้วน ช่างสังเกต ตลอดจนมีความจำดี ทั้งนี้เพราะการทำฟาร์ม โคนมเป็นงานที่ต้องใช้เวลาอย่างมากในแต่ละวัน ต้องทำงานติดต่อกันทุกวันโดยไม่มีวันหยุด โดยเฉพาะงานรีดนมซึ่งเป็นงานที่ต้องตื่นแต่เช้าทุกวัน งานส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องทำด้วยตนเองตลอดวัน ต้องจดบันทึก ทำประวัติ สถิติ การทำบัญชีฟาร์ม เพื่อจะได้ทราบสถานการณ์ของฟาร์มในแต่ละปี

ผลการการศึกษาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในการเลี้ยง โคนมของประเทศไทย หลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าผลิตภาพปัจจัยการผลิตในการเลี้ยง โคนมของสมาชิกสหกรณ์ โคนมในประเทศไทย ฟาร์ม โคนมมีรายได้มากที่สุดจากน้ำนมดิบ, ลูกโค และมูลโค จากโคนมที่ให้น้ำนม ส่วนโคอื่น ๆ อาจจะให้เฉพาะมูลโคซึ่งมีมูลค่าน้อยมาก โดยเฉลี่ยแล้วรายได้ที่ได้แต่ละฟาร์มได้รับประมาณ 16,736 บาทและในฟาร์มขนาดใหญ่ และ 77,021 บาทในฟาร์มขนาดเล็ก หรือได้กำไรในปี 2526 ประมาณ 62,000 และ 34,332 บาท ในฟาร์มขนาดใหญ่และเล็กตามลำดับ ซึ่งเน้นกำไรสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจทางการเกษตรอื่น ๆ (สมใจ, 2529) เกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมในจังหวัด เชียงใหม่ร้อยละ 40 มีรายได้สุทธิจากการเลี้ยง โคนมประมาณ 35,000-70,000 บาทต่อฟาร์มต่อปี ร้อยละ 43 มีรายได้ต่ำกว่า 35,000 บาทต่อฟาร์ม มีเพียงร้อยละ 17 ที่มีรายได้มากกว่า 70,000 บาทต่อฟาร์มต่อปี (วิจิต, 2535)

บุญสม (2535 : 132-133) ได้กล่าวถึงภาวะแวดล้อมอื่นที่มีผลต่อการยอมรับหรือไม่ยอมรับ นวัตกรรมของเกษตรกรได้ดังนี้

1. แหล่งที่เขาได้รับข่าวสาร เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร โทรทัศน์ ข่าวสารควรจะไปตามช่องทางที่เขาได้รับ ถ้าเขาไม่ได้รับข่าวสารก็ไม่เกิดการยอมรับ
2. ระดับการศึกษา ถ้าระดับการศึกษาสูงก็จะมี ความสนใจอ่านข่าวสาร ถ้าระดับการศึกษาต่ำก็จะอ่านไม่ออกหรืออธิบายเข้าใจยาก เป็นต้น
3. ประเภทของการฝึกอบรมในเรื่องนั้น ๆ หากเกษตรกรมีความรู้ อยู่บ้างจะมีการยอมรับเร็วและสูง

4. อายุ คนหนุ่มสาวมักจะกล้าเสี่ยง เชื่อคำแนะนำได้มากกว่าผู้สูงอายุมักจะลังเลหรือเขินอาย

5. ภูมิหลัง ความเป็นมาในการประกอบอาชีพว่าเคยประกอบอาชีพนั้นมาหรือไม่ ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

6. ขนาดของที่ดินทำกิน หากมีที่ดินทำกินพอสมควรหรือขนาดใหญ่ที่จะขยายงานได้ก็จะรับได้ดี แต่ถ้าไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินจำกัดก็จะขยายต่อไปไม่ได้การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ นั้นก็จะน้อยลง

7. การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หากไม่ค่อยได้ไปเยี่ยมหรือไม่บ่อยการยอมรับที่จะมีน้อยไม่เหมือนกัน

จิระชัย และคณะ (2533) ได้ศึกษาเรื่อง การสำรวจการเลี้ยงดูและการจัดการฟาร์มโคในประเทศไทยพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีจำนวน โคระหว่าง 1-10 ตัว

อนันต์ (2533) ได้มีการเลี้ยงโคนมพันธุ์ผสมชาฮิวาล-ฟรีเซียน ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศในจังหวัดปราจีนและราชบุรี พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ อายุเฉลี่ย 39.3 ปีมีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทำให้ขาดความรู้ในการเลี้ยง โคนม พื้นที่แปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์มีขนาดเล็ก มีโคจำนวนน้อย ขาดเครื่องมืออุปกรณ์และเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบการ และเกษตรกรที่มีอายุน้อยจะได้รับผลตอบแทนด้านการให้น้ำนมเฉลี่ยต่อวันมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก

สหทยา (2541) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประสิทธิภาพการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับพันธุ์ และการปรับปรุงพันธุ์ การจัดการอาหารและการให้อาหาร การจัดการด้านโรงเรียน การริคนมและการปฏิบัติต่อให้นม การป้องกันโรคและการดูแลและสุขภาพโคนม

เบญจพรรณ และคณะ (2540) ได้ศึกษาถึงขนาดของฝูงแม่โคที่กำไรสูงสุดพบว่าแม่โคนมมากถึง 10 ตัว จะมีกำไรสูงสุดรองลงมาคือ 8-10 ตัว และ 6-8 ตัว และถ้าจำนวนแม่โคน้อยก็ทำให้กำไรลดลง

ในด้านความรู้ (วิชิต, 2535) พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงใหม่มีคะแนนจากการทดสอบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยง โคนมโดยรวมทุกด้านค่อนข้างต่ำ คือเฉลี่ย 22.9 คะแนนจากคะแนนเต็ม 40 คะแนน หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 57 โดยเฉพาะเกี่ยวกับพันธุ์โคนม ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 หรือมีคะแนนรวมในการปฏิบัติด้านโคนมเฉลี่ย 24.6 คะแนนจากคะแนนเต็ม 40 คะแนน หรือประมาณร้อยละ 61 ซึ่งสอดคล้องกับอนันต์ (2533) ได้ศึกษาการเลี้ยง โคนมของเกษตรกรที่เลี้ยง โคนมพันธุ์ลูกผสมชาฮิวาล-ฟรีเซียนที่นำเข้ามาจากต่างประเทศในจังหวัดราชบุรีและปราจีนบุรีพบว่า เกษตรกรมีความรู้ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จะ

ขาดความรู้ในการเลี้ยงโคนม มีโคจำนวนน้อยตัว พื้นที่แปลงหญ้ามีขนาดเล็ก ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ และเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบกิจการ

ทัศนีย์ และวราภา (2532) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความรู้และความเข้าใจในการดูแลสุขภาพโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและรักษาโรคโคนม ไม่แตกต่างกันของเกษตรกรที่เลี้ยงมานานกว่า 5 ปี และน้อยกว่า 5 ปี

ธวัช (2532) ปัญหาที่สำคัญในการเลี้ยงโคนม คือ การขาดแคลนอาหารหยาบในฤดูแล้ง การขาดพื้นที่ปลูกหญ้าและปัญหาการผสมติดยากในแม่โคนมเช่นเดียวกับ ปิยะพร (2536) กล่าวถึงปัญหาที่พบในการเลี้ยงโคนม คือปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ปลูกหญ้า แม่โคผสมติดยาก อาหารชั้นมีราคาแพง ราคาน้ำนมดิบต่ำ และขาดแคลนแรงงานในการดำเนินการเลี้ยงโคนม

เทวินทร์ (2535) มีความเห็นว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความล้มเหลวในอาชีพการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรจะได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน และพันธุ์โคนมจากหน่วยงานที่ส่งเสริม แต่เกษตรกรยังไม่มีความพร้อมด้านการเลี้ยง อีกประการหนึ่งคือ การส่งเสริมที่ดำเนินการโดยหลายหน่วยงาน ทำให้ขั้นตอนบางอย่างในการดำเนินการล่าช้า และไม่มีเอกภาพ

คงปฐม (2538) ได้สำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรที่เลิกเลี้ยงโคนมจากโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมของจังหวัดนครปฐม จำนวน 35 ราย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการเลี้ยงโคนม แต่มองโครงการส่งเสริมในแง่ลบ เนื่องจากโคที่รับมอบจากโครงการให้ม่น้อยกว่าที่ทางโครงการกำหนด โคที่รับมีราคาแพง ให้สินเชื่อนอวงเงินที่สูงเกินไป อัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง และระยะเวลาการชำระคืนเงินกู้สั้นเกินไป

กองคิดตามและประเมินผล (2541) ศึกษาเรื่องการประเมินผล โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะที่ 4 อำเภอววกเหล็ก จังหวัดสระบุรี และอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และระยะที่ 5 อำเภอววกเหล็ก จังหวัดสระบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรที่เลี้ยงโคนมระยะที่ 4 จำนวน 28 ราย จาก 60 ราย และเกษตรกรที่เลี้ยงโคนมระยะที่ 5 จำนวน 31 ราย จาก 71 ราย รวมตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 59 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.60 ของประชากร โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันต้นทุนการผลิตมีราคาสูงขึ้น และจะส่งผลให้เกษตรกรไม่มีกำไรจากการเลี้ยงโคนม ถ้าหากต้นทุนผันแปรปรับสูงขึ้นอีกร้อยละ 30 ดังนั้นเกษตรกรจะต้องประหยัดค่าใช้จ่าย และหรือปรับขนาดฝูงโคนมให้ใหญ่ขึ้นตั้งแต่ 20 ตัวขึ้นไป เพื่อลดต้นทุนนมให้ต่ำลง หรือขอให้ศูนย์ปรับขึ้นราคาน้ำนมให้สอดคล้องกับต้นทุนที่สูงขึ้น มิฉะนั้นแล้วอาจจะประสบปัญหาขาดทุนได้ ส่วนทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการพบว่าส่วนใหญ่เกษตรกรจะมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการ โดยมีความเห็นว่า โครงการโคนมนี้ทำให้เกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น เนื่องจากมีรายได้และผลตอบแทนที่สูง และทำให้เกษตรกรสามารถ

ประกอบอาชีพหลักได้ แต่มีบางประเด็นที่เกษตรกรต้องการให้มีการปรับปรุง เพื่อให้โครงการสามารถดำเนินงานดีขึ้นกล่าวคือ เกษตรกรต้องการให้มีปรับขั้นตอนการรับซื้อนมของศูนย์นม เพื่อให้มีความคล่องตัวมากขึ้น และต้องการให้ศูนย์ปรับราคาซื้อน้ำนมให้สอดคล้องกับต้นทุนที่กำลังปรับตัวสูงขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved